

Symposium “Coming Out voor jong en oud!”

in

Cultuurhuis De Klinker in Winschoten

Samengesteld door Marjet Bos

Roze 50plus Oldambt

Inhoud

	pagina
1. Inleiding	2
2. Marjet Bos (Roze 50plus Oldambt) en Hilbert Flokstra (Oldambtster LHBT-jongere en politicus) over het belang van LHBT-aandacht	3
3. Hans Kaldenbach: "De afkeer van LHBT verminderen"	7
4. Eveline van de Putte: "Roze ouderen die hebben we hier niet"	16
5. Else-Marije Boss: "Praktische tips voor LHBT-aandacht en -beleid in uw organisatie"	20
6. Intermezzo's: de "wake up calls" en LHBT-jongerenfilm "The Box"	23
7. Evaluatie door de deelnemers	26
8. Enkele concluderende opmerkingen	28

Bijlagen

1. Symposiumprogramma	29
2. Power Point Presentaties van Hans Kaldenbach	30
3. Power Point Presentatie van Else-Marije Boss	34
4. "Test uw kennis van homoseksualiteit" (quiz en antwoorden)	41
5. Overzicht van de persaandacht met linken naar de interviews	43
6. Deelname door de uitgenodigde organisaties naar werkterrein	44

1. Inleiding

Op Internationale Coming Outdag 2016 werd in de gemeente Oldambt het symposium “Coming out voor jong en oud!” georganiseerd. Alle maatschappelijke - in de ruimste zin van het woord - organisaties in de gemeente Oldambt werden daarvoor uitgenodigd.

De doelstelling van dit symposium was het stimuleren van LHBT aandacht, -acceptatie en -beleid in alle maatschappelijke organisaties in Oldambt.

Meer dan 350 uitnodigingen werden verstuurd naar scholen, zorg- en welzijnsinstellingen, kerken, politie, brandweer, jongeren-, ouderen-, vrijwilligersorganisaties, sportverenigingen... kortom naar bijna alle organisaties vermeld in de gemeentegids. Men kon zich informeren, meedenken en praten over de mogelijkheid en wenselijkheid van LHBT-aandacht in alle geledingen van de eigen organisatie.

Tevens was dit symposium voor de gemeente Oldambt het startsein om LHBT beleid te gaan formuleren en uit te voeren.

Dit symposiumverslag bundelt de verschillende bijdragen van de verschillende sprekers. De drie hoofdlezingen worden niet letterlijk weergegeven maar in de vorm van een artikel of hoofdstuk uit een boek. In de bijlagen zijn van twee lezingen de PowerPoint presentaties opgenomen.

De bijdragen vanuit de LHBT-gemeenschap in de vorm van zogenaamde “wake up calls” zijn in dit verslag opgenomen, zoals zij werden gepresenteerd.

Aangezien er sprake was van een interactieve opzet is er ook informatie door de deelnemers gegeven en door de organisatoren verzameld. Ook daarvan is een impressie in dit verslag opgenomen.

Het programma van het symposium is te vinden in de eerste bijlage bij dit verslag.

Organisatoren waren Marjet Bos, Ineke Konijn, Rina Lakwijk, Adriaan Prinse, Sebo Bakker (Roze 50plus Oldambt) en Hilbert Flokstra (PvdA-gemeenteraadslid). Regelmatig werd overlegd met Anita Brands (gemeente Oldambt). Dank aan hen en aan de vrijwilligers die ons deze dag hebben geholpen.

Het symposium werd geopend en afgesloten door burgemeester Pieter Smit van de gemeente Oldambt, die gedurende de hele middag aanwezig was.

Middagvoorzitter was Marjet Bos van Roze 50plus Oldambt. Tevens samensteller van dit symposiumverslag.

2. Marjet Bos (Roze 50plus Oldambt) en Hilbert Flokstra (Oldambtster LHBT-jongere en politicus) over het belang van LHBT-aandacht

Marjet:

Dan nodig ik Hilbert Flokstra uit om hier naartoe te komen. Hilbert is samen met Roze 50plus Oldambt organisator van dit symposium. Tja Hilbert “Coming out voor jong en oud!”... jij bent jong en ik ben oud.. en beiden vinden wij LHBT-aandacht in alle sectoren van de samenleving en in alle lagen van organisaties belangrijk. Dit wordt het verhaal van hoe wij elkaar in het streven dit ook in Oldambt te realiseren hebben gevonden...

Dan zal ik als oudje maar beginnen.... ga even zitten want ik neem de tijd.

Toen ik 45 jaar geleden - en nu wil ik ervoor waken dat het geen verhaal van ‘grootmoeder vertelt’ wordt - actief werd in de studenten- en vrouwenbeweging leerde ik dat het “persoonlijke politiek is”. In de loop van mijn leven bleek dit een belangrijke leidraad om mij ergens voor in te zetten. Ik verhuisde 40 jaar geleden vanuit deze regio naar Den Haag en werd gevraagd de belangen te behartigen van ‘de lesbische vrouwen’ in een gemeentelijke adviesgroep met de indrukwekkende naam “Homo-emancipatie en non-discriminatie”.

Deze adviesgroep kwam met adviezen over LHBT-beleid en de gemeente Den Haag formuleerde haar LHBT-beleid en voerde het uit. Den Haag kende ook een bloeiende homo- en lesbo cultuur en een druk bezocht ontmoetingscentrum waar wij ons thuis voelden en ongecompliceerd onszelf konden zijn. Naast LHBT-aandacht in beleid en organisaties ervaarde ik hoe belangrijk een levende LHBT-gemeenschap voor LHBT's is!

Dat was toen en in Den Haag...

Toen ik 13 jaar geleden naar hier verhuisde en om mij heen keek dacht ik “waar zijn ze?” die andere LHBT's, mijn gevoelsgenoten?

In mijn werk als geestelijk verzorger kwam ik bij ouderen thuis en in verzorgingshuizen... maar geen enkele keer - in al die jaren - kwam ik daar een lesbische, homoseksuele, biseksuele of transgender oudere tegen... en slechts twee keer een openlijk LHBT verzorgende... En toen ik anderhalf jaar geleden stopte met werken en mijzelf oriënteerde op een zinvolle tijdsbesteding diende het plan om aan te sluiten bij de landelijke Roze 50plus beweging zich min of meer vanzelf aan. Het persoonlijke werd weer “politiek”... Want het is natuurlijk onbestaanbaar dat er hier in Oldambt geen oudere LHBT's zouden zijn...

De gedachte om in Oldambt met ontmoetingsmiddagen voor LHBT-50plussers te beginnen werd geboren en mede-initiatiefnemers Sebo Bakker en Adriaan Prinse gevonden.

Roze 50plus Oldambt was een gegeven en wethouder Boon ondersteunde ons plan met een beginsubsidie.

De eerste ontmoetingsmiddag werd geopend door burgemeester Pieter Smit en de bezoekers kwamen uit alle hoeken en gaten vanuit de omgeving van Oldambt... er zaten maar liefst 40 mensen en wij waren stomverbaasd en blij verrast.

Hoe zit dat eigenlijk met gemeentelijk LHBT-beleid zo vroegen wij ons vervolgens af?

Surfend over de website van de gemeente Oldambt kwamen we het begrip LHBT in al haar mogelijke hoedanigheden niet tegen.... Ahum... wij bestaan niet in het gemeentelijk beleid van Oldambt?!

Dat was aanleiding voor een kennismakingsgesprek met gemeenteraadslid Hilbert Flokstra...

Hilbert:

Dank voor het inspirerende verhaal Marjet.

Toen ik raadslid werd in 2014 zat ik al met de vraag over wat te doen met LHBT beleid.

Moet je nou wel apart beleid willen maken voor een speciale doelgroep, of gaat het er vooral om dat je deze groep niet in de spotlight wilt zetten.

Toen ik een gesprek heb gevoerd met Marjet over niet alleen Roze 50plus Oldambt, maar ook over de algemene noodzaak voor LHTB-beleid werd het voor mij duidelijk dat dit iets was waar ik mee aan de slag moest.

En waarom zou je eigenlijk apart beleid moeten voeren op deze doelgroep?

Ten eerste is het een doelgroep die niet goed zichtbaar is, er wordt vaak gezegd dat een gemeente geen signalen krijgt vanuit deze doelgroep. Dit hoeft echter niet te betekenen dat dit een goede ontwikkeling is. Veel andere doelgroepen zijn goed zichtbaar en daar is dan ook beter op te acteren. Vrouwen of mensen met een andere huidskleur ondervinden vaak ook nog discriminatie, dit is echter makkelijker te zien dan wanneer het de LHBT gemeenschap betreft. Vandaar ook dat het een goede ontwikkeling is dat de gemeente voor deze doelgroep nieuw beleid gaat opzetten om ervoor te zorgen dat het niet alleen makkelijker wordt voor LHBT 'ers om met eventuele problemen naar de gemeente te stappen, maar ook om ervoor te zorgen dat de gemeente de problemen voor kan zijn.

Er wordt ook gezegd dat er vanuit de rijksoverheid al zoveel gedaan wordt aan de acceptatie van LHBT 'ers, waarom zou een gemeente dan nog extra beleid moeten maken. In dit geval is het erg belangrijk om te noemen dat een gemeente de uitgelezen organisatie is om in de eigen gemeenschap door te dringen. Regels en initiatieven vanuit de rijksoverheid zijn leuk en aardig, maar alleen de gemeente kan goed doordringen in de haarvaten van een gemeenschap, bijvoorbeeld in de voetbalkantine of op het schoolplein, juist doordat de gemeente de goede contacten weet te leggen en de goede organisaties weet te bereiken.

Dat is waarom ik vind en met mij gelukkig de gehele raad dat er LHBT-beleid moet komen. De unanieme steun voor mijn motie is iets waar ik nog steeds trots ben. Alle partijen ongeacht politieke kleur of levensbeschouwing heeft voor gestemd.

Mijn eigen verhaal is gelukkig een positieve. Door een open en vrije sfeer in mijn familie heb ik de mogelijkheid gekregen om op mijn twaalfde al uit de kast te komen. Hierna heb ik ook altijd weinig problemen ondervonden, ook mijn middelbare schooltijd was een hele prettige, aangezien het Dollard College diezelfde open en vrije sfeer had. Maar ik realiseer me ook dat dit verhaal niet voor iedereen geldt, vele vrienden van mij hebben negatieve ervaringen met uit de kast komen, zowel thuis als op school.

Zolang dit nog steeds gebeurd blijft de noodzaak om dit soort symposia te houden.

Ik ben dan ook trots dat u hier allen bent om een bijdrage te leveren aan het opzetten van LHBT-beleid. Maar wij hopen vandaag ook uw organisatie een stapje vooruit te kunnen helpen en eventueel wat praktische tips over te kunnen brengen.

Marjet:

Het idee tot dit symposium werd geboren in een gesprek met Bard Boon over de noodzaak dat ook de gemeente Oldambt LHBT-beleid gaat formuleren. “Hoe kom ik nu te weten wat er hier leeft?” was de vraag van de wethouder en zodoende zitten wij vandaag hier in De Klinker bij elkaar.

Hilbert:

Precies. Het is lastig om de gehele LHBT gemeenschap in beeld te krijgen, maar desalniettemin moet je je best doen om deze groep zo goed mogelijk te vertegenwoordigen. Ik heb zelf weinig problemen ondervonden met mijn geaardheid, maar ik weet dat dit, zoals ik net al zei, niet voor iedereen vanzelfsprekend is.

Marjet:

Het belang van LHBT-aandacht in alle sectoren van de samenleving vanuit het perspectief van Roze 50plus Oldambt wordt - in de vorm van een soort strijdkreet - uitstekend verwoord door fotograaf Erwin Olaf:

“We laten het toch niet gebeuren dat diegenen die ons kapot hebben gepest op het schoolplein nog even verhaal kunnen halen in de conversatiezaal van het bejaardenhuis?”

Mijn droom is een levende LHBT-gemeenschap van jong en oud hier in Oldambt opdat wij ons dít en al het andere onrecht en ongemak dat ons vanwege onze seksuele identiteit of genderidentiteit wordt aangedaan het hoofd kunnen bieden en steun bij elkaar weten te vinden. Want... “Samen zijn wij met velen!”

3. Hans Kaldenbach: “De afkeer van LHBT verminderen, hoe?”

Hans Kaldenbach hield een bevlogen betoog waarin hij zich baseerde op het hierna weergegeven hoofdstuk “De afkeer van LHBT verminderen: hoe?” in zijn boek “Machomannetjes, 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur” (11^e druk, 2016 - ISBN 90-446-1813-6). De power point die hij daarbij gebruikte is te vinden in bijlage 2.

DE AFKEER VAN HOMOSEKSUALITEIT VERMINDEREN: HOE?

Aandachtspunten bij veranderingsprocessen in de kernidentiteit.

Op veel scholen is dit de situatie: een deel van de leerlingen ‘weet’ dat u pro-homo bent, zij zijn anti-homo.

Ze weten dat u hun mening achterlijk vindt.

Ze weten dat u hen wilt veranderen.

Een deel van de leerlingen zet zich schrap: kom maar op met je mooie verhalen jongen, het zal je toch niet lukken.

Ik ga ervan uit dat u vastgeroeste meningen over homoseksualiteit wilt veranderen* . Ik vind dat, net als u, noodzakelijk. In dit artikel bespreek ik aandachtspunten, valkuilen en waardevolle mogelijkheden.

Wat leerlingen denken en voelen over homoseksualiteit is niet zomaar een oppervlakkige mening. Het is vervlochten met basale opvattingen over zaken als mannelijkheid, fatsoen, seksualiteit, eer en normaal gedrag. Het gaat over de kern van iemands identiteit. U kunt veel gemakkelijker een mening veranderen over een onderwerp dat meer aan de buitenkant van de persoonlijkheid ligt. Een leerling beseft bij dit onderwerp bovendien hoe zijn vrienden over homoseksualiteit denken. Hij voelt waarschijnlijk halfbewust: *als ik daar positief over ga denken, lig ik eruit*. Opvattingen in de kernidentiteit veranderen daardoor langzaam en soms helemaal niet.

Bereidt u erop voor dat dit type veranderingsproces vele jaren zal duren. Wees mild, wees tevreden met kleine stapjes.

Om te begrijpen hoe moeizaam dit type veranderingen is, wil ik u voorstellen dat u gaat proberen iets te veranderen van uw eigen kernidentiteit. Een paar voorbeelden. U bent misschien opgevoed met de overtuiging: wij zijn niet muzikaal, of: een zangkoor is niets voor mij. Misschien is een basale overtuiging: tekenen of wiskunde; dat kan ik niet. Of: technische apparaten zijn niks voor mij. Of: een stropdas past niet bij mij. Het kan ook zijn dat uw identiteit is dat je altijd ‘gewoon’ moet doen, dat je niet teveel mag opvallen. Of juist dat u

* Ik hoop dat deze zin u alarmeert. Wie deze woorden gebruikt, heeft waarschijnlijk geen respect voor de ander. Het woord ‘vastgeroest’ diskwalificeert de leerling. Zodra de leerling dit voelt zet hij zich waarschijnlijk schrap en wordt onbereikbaar.

wel altijd bijzonder wilt zijn. Of u hebt een minderwaardigheidsgevoel over uzelf. Dit type basisovertuigingen bepaalt veel keuzes in uw leven.

Ga zo'n overtuiging in uzelf veranderen! U gaat daardoor meer begrijpen over veranderingsprocessen in de kernidentiteit. U praat dan minder makkelijk schamper over 'vastgeroeste' opvattingen van uw leerlingen.

Afkeer en macho opvattingen.

Denkt u dat de afkeer van homoseksualiteit vooral bij jongens van Marokkaanse herkomst voorkomt? Uit onderzoek blijkt dat het deels waar, deels onwaar is.

Daders zijn opvallend vaak laagopgeleid, werkloos en afkomstig uit probleemgezinnen. Het plegen van antihomoseksueel geweld kan een effectieve manier zijn om respect en een mannelijke status te verkrijgen voor wie dat op legale wijze niet lukt...

Verdachten van fysiek geweld zijn meestal jongens tussen de 17 en 25 jaar oud. De verdachten zijn even vaak van autochtoon-Nederlandse als van Marokkaanse afkomst (beide 36%). Aangezien van alle Amsterdamse jongeren tot en met 24 jaar 39% tot de eerste en 16% tot de tweede groep behoort, zijn Marokkanen oververtegenwoordigd als verdachten van de genoemde vorm van geweld.*

1. Kenmerken van veranderingen in de kernidentiteit.

Het is belangrijk om de kenmerken van veranderprocessen in identiteitsopvattingen te begrijpen. U wordt dan minder snel teleurgesteld.

- **Mensen willen wel veranderen. Ze willen niet veranderd worden!**

Leerlingen zijn net mensen: ze willen niet veranderd worden. De kans is groot dat ze zich gaan verzetten als ze u zien als een indringer die hun persoonlijke opvattingen wil gaan veranderen. *Rot op!*

Pas dus op met overtuigen en preken. Zodra leerlingen dat voelen schakelen ze uit.

- **Respect, vertrouwen en een band is een voorwaarde.**

Als leerlingen voelen dat u hun mening minderwaardig vindt, als leerlingen u niet mogen of als ze een conflict met u hebben, kunt u beter stoppen met dit onderwerp.

Op onbewust niveau laat je je pas door iemand veranderen als er al een ruime mate van contact is. Je moet de ander waarderen, je moet met hem gelachen hebben. Daardoor ontstaat het vertrouwen waardoor je de mening van die persoon serieus toelaat in jezelf. Geen contact, geen contract.

- **Ze moeten zich stoer gedragen in de groep.**

Besef dat jongeren in de groep stoere dingen moeten zeggen. Verwacht niet dat ze ópenlijk in de klas zeggen dat ze van mening zijn veranderd. Ga ervan uit dat zelfs bij een leerling die niet verandert toch kleine twijfels zijn ontstaan. Hoop op kleine veranderingen op de lange termijn.

- **Het patroon in het veranderingsproces.**

Veranderprocessen in de kernidentiteit gaan langzaam en schoksgewijs, met getwijfel, aftasten en plotselinge terugvallen. Zo'n proces heeft de vorm van een ruwe berg, die ook niet in een rechte lijn schuin omhoog loopt. Er zijn halverwege de berg horizontale plateaus. Soms moet je zelfs een stuk naar omlaag om pas verderop weer omhoog te kunnen gaan. Zo gaat dit soort veranderingen ook.

Na een periode van veranderen is er vaak een gewenningsfase (tijd) nodig om te

* L. Buijs *Als ze maar van me afblijven*. Amsterdam, 2008, blz. 7.

stabiliseren: dat is het horizontale plateau. Het is een tijd waarin de persoon lijkt stil te staan in zijn ontwikkeling maar die als rijpingsfase noodzakelijk is. Onverwacht verandert er daarna toch weer opeens iets.

Ook een terugval naar een vroegere opvatting hoort bij het veranderingsproces. Mensen hebben dan blijkbaar de behoefte om terug te keren naar hun oude houvast, hun vroegere standpunt. Een kleine terugval af en toe is noodzakelijk.

- **Let erop wat er al veranderd is.**

Wilt u optimistisch blijven? Wie een berg beklimt ziet geen vooruitgang zolang hij naar boven, naar het einddoel kijkt. De voortgang, de veranderingswinst zie je pas als je achterom kijkt. Dan zie je dat het beginpunt soms al ver weg is.

Ik (HK) zag onlangs op de tv een Turkse vader die vertelde hoe het voor hem was om een homoseksuele zoon te hebben. De vader zei, met zijn zoon naast zich: *'Het is verschrikkelijk een homoseksuele zoon te hebben. Dat is heel erg voor een vader. Dat gun je zelfs je ergste vijanden niet'*.

Na mijn eerste schrik realiseerde ik me dat deze vader tien jaar eerder nooit met dit verhaal op de tv had gedurfd. Hij zou zich toen nog meer hebben geschaamd. Hij zou bovendien niet samen met zijn zoon in beeld hebben gewild. Door dat nu wel te doen zegt hij: *Het is en blijft je zoon*. Dat is al een vorm van acceptatie. En tot slot: hij zou het wóórd homoseksueel nooit hebben gebruikt. In processen van langzame verandering moeten we dit soort winstpunten vieren.

- **Stel kleine tussendoelen.**

Welke doelen stellen we ons? Willen we meteen, in één keer het einddoel bereiken of kunnen we tevreden zijn met een klein tussenstapje in de richting van ons doel?

Een voorbeeld van mogelijke opeenvolgende tussendoelen.

Je mag geweld gebruiken tegen homo's	Je mag alleen afkeergeluiden maken, geen geweld	Je mag homo's alleen met wóórden bestrijden	Het doel is ze met tegenzin te tolereren	Het doel is berustend te aanvaarden dat ze er zijn	Homoseksualiteit zien zoals andere leefvarianten (vgl. links én rechtshandigen)	Homo-zijn als variant van liefde waarderen
--------------------------------------	---	---	--	--	---	--

Het zou al geweldig zijn als het u zou lukken om een leerling één stap in de rechterraichting te doen veranderen. Ik vermoed dat elke poging om een stap over te slaan tot mislukken gedoemd is. Te hoge doelen stellen werkt averechts.

Twintig jaar geleden zou ik, de schrijver, het idee van een homohuwelijk* belachelijk hebben gevonden. Ik was er zeker tegen geweest. Ik was er niet aan toe. Naar zoiets moet je blijkbaar toe groeien.

Tien jaar geleden begon ik voor het eerst langzaam aan het idee te wennen dat adoptie door een homostel wellicht aanvaardbaar zou kunnen zijn. Ik zag in een tv-programma een homostel met kinderen dat mij het beslissende zetje gaf. Veranderingsprocessen hebben blijkbaar hun tijd nodig.

* Ik heb me pas onlangs gerealiseerd dat het woord 'homohuwelijk' raar is, misschien zelfs discriminerend. Het is immers een gewoon huwelijk door een homostel. Als twee hetero's trouwen noemen we het toch ook geen 'heterohuwelijk'?

Wees in het onderwijs in het begin al blij als je het onderwerp aan de orde kan stellen zonder boegeroep en zonder dat iedereen je meteen gaat uitlachen.

- **Onderzoek waardoor de anti-houding van jongeren wordt gevoed.**

Wat roept bij veel leerlingen de afkeer en walging op? Volgens Buijs concentreert de afkeer tegen homoseksualiteit zich rond (1) anale seks, (2) vrouwelijk gedrag, (3) de zichtbaarheid van homo's en (4) de angst om door een homo versierd te worden. Zijn boek heet daarom *'Als ze maar van me afblijven'*. Als u weet dat dit een centraal punt is dan zou u kunnen zeggen: *Natuurlijk moet een homo van je afblijven, niemand mag zomaar aan een ander komen, jij ook niet.* Hoe overtuigder u bent des te rustiger u dat kunt zeggen. Bij andere leerlingen kan het zijn dat de homofobie religieus gevoed wordt. Alle godsdiensten hebben een rechtervleugel met anti-homo opvattingen.

- **Maak gebruik van hun denkkader.**

Mensen veranderen het meest als ze aangesproken worden binnen hun denkkader.

Tegen religieuze mensen kan je zeggen dat in de bijbel staat dat god overal is waar liefde is.

Tegen stoere mensen zeg je dat je lef moet hebben om te zeggen dat je homo bent.

- **Wie kan effectief veranderen?**

Een verandering door iemand 'van buiten' werkt vaak averechts. De hakken gaan in het zand. Als er sprake is van een 'veranderaar', dan moet die 'gezag' hebben én liefst van binnenuit komen. Dus vanuit de eigen groep.

Mijn eigen (HK) opvattingen over homoseksualiteit zijn veranderd onder invloed van een geliefde leraar op school en door de innemende tv-bisschop Bekkers (rond 1965). Het waren voor mij en ook voor mijn ouders warme mensen met gezag.

Ook bij jongeren zal iemand met aanzien meer kunnen betekenen dan u en ik. Is het mogelijk om sportschoolleraren, kickboksers of voetballers zover te krijgen dat ze zich positief uitlaten over homoseksualiteit? En, u zult zien: binnen een paar jaar komt er een imam die liefde voor homoseksuelen en homoseksualiteit bepleit.

- **Als het onderwerp te dichtbij komt.**

Besef dat iemand heel accepterend kan zijn over een onderwerp, tot... het dichtbij huis komt. Dan komt de vroegere basis soms opeens weer terug.

Ik (HK) was al jaren héél progressief over homoseksualiteit toen ik me lam schrok van mijn broer Sjaak die me vertelde dat hij homo was. Ik zei, alsof ik dertig jaar in mijn opvattingen terugviel: *Weet je het wel zeker? Zou je het nog niet eens met een meisje proberen?* Ik weet nog precies waar we waren toen hij het mij vertelde.

- **Weerstand is normaal.**

Bij diepe leerprocessen is weerstand normaal. Echt veranderen doet 'pijn', daar komt de weerstand vandaan. U zou moeten schrikken als een leerling zomaar snel van mening verandert. Dan betekent het onderwerp blijkbaar niets voor hem. Dat is onwaarschijnlijk en zijn mening kan dan bij wijze van spreken de volgende dag zo weer veranderen.

- **Aansluiting zoeken.**

Wilt u verandering? Reageer tactisch op weerstand: eerst meebewegen, daarna pas tegenbewegen. Bijvoorbeeld: *Ik wil jullie mening niet veranderen, dat kan ik toch niet. Als jullie straks weggaan, is het prima als je er precies hetzelfde over denkt als nu. Maar ik wil jullie wel een paar dingen vertellen die ik belangrijk vind.* Spreek daarna met rustige overtuiging. U gebruikt geen karate maar judo. *Ik snap dat je het gek vindt. In het begin*

vond ik het ook belachelijk. Maar als je er gewoon over nadenkt, er zijn behalve rechtshandigen ook linkshandigen, er zijn ochtend- en avondmensen...

- **Onjuiste feiten tegenspreken.**

Er zijn veel vooroordelen die u niet onbesproken kunt laten, zoals de opvattingen dat alle homo's pedo's zijn, ze de hele dag seks willen, dat als ze je aanraken je het zelf ook wordt of dat het een straf is van God.

Pas als iemand gezag heeft kan die met effect zeggen: *je denkt dat homo's op kleine kinderen vallen maar dat is niet zo. Het is net als bij de hetero's. Er is een kleine groep hetero's die valt op kinderen, maar verreweg de meesten niet.*

- **Aardige mensen, beroemde voorbeelden.**

Wijs er op dat een aantal van de mensen die ze bewonderen homo zijn. Dolce & Gabbana; tv-sterren (Jamai) en misschien wel voetballers. Of een leuke leraar die ze al jaren gewoon vinden. Dan wordt het normaler en gaat de spanning er een beetje af.

- **Als de discussie vechterig wordt.**

Als iemands mening wordt (dreigt te worden) aangetast ontstaat vaak een ruzieachtig gesprek. Beide partijen (partijen!) verstarren dan en graven zich steeds dieper in.

Hoe weet u of u bezig bent met een vechtgesprek?

- U hoort een *ja-maar* toon.
- U neemt geen tijd om na te denken: u reageert binnen een seconde op de vraag.
- U luistert niet naar het waardevolle in wat de ander zegt: u luistert naar zwakke argumenten om die onderuit te halen.

Drie tips:

- Verander '*ja-maar*' in '*ja, en*'.
- Neem letterlijk drie seconden tijd voor u op de ander reageert.
- Probeer echt te luisteren naar wat de ander te zeggen heeft. U kent uw eigen mening immers al.

- **Als leerlingen pijnlijke dingen zeggen.**

Leerlingen zullen soms zeer pijnlijke, grove dingen zeggen. Het kan zijn dat u het eigenlijk onverdraaglijk vindt. Zelfs dan bent u pedagoog als u zegt: *Je mag een hekel hebben aan homo's, je mag ze haten, maar je blijft met je handen van ze af. Mensen mogen over jou ook denken wat ze willen, ze mogen een hekel aan je hebben, maar ze moeten van je afblijven.*

2. Is het slim om dit te zeggen? Twijfels.

Ik wil niet dat je dit soort (vreselijke) dingen over homo's zegt.

U gaat dan verbieden. Dan hoort u niet meer wat de leerling echt denkt. Het kan bovendien zijn dat een stoere opmerking een schild is tegen een intern veranderingsproces. Probeer blij te zijn met het contact dat u blijkbaar hebt.

U sluit wellicht wel aan als u zegt: 'Dit is wel heel erg wat je nu zegt. Ik zou ook niet willen dat er zulke dingen over vmbo 'ers of Marokkanen wordt gezegd'.

Het doet me pijn als je zo praat over homo's.

Dat heeft alleen impact als de leerling een sterke band met u heeft. Anders zal de reactie zijn: 'wat kan mij dat schelen'.

Vroeger dacht ik er ook zo over.

Door deze opmerking voelt de leerling waarschijnlijk dat u hem achterlijk vindt. Hij zal het waarschijnlijk betuttelend en minachtend vinden. Dan is beter: 'Ik kan me voorstellen dat je dat denkt, er zijn meer mensen die dat zeggen. Ik ben het er niet mee eens omdat ik vind...'

Als je broer homo was... Of: Jij had ook homo kunnen zijn.

Komt dit te dichtbij? Of is het juist een goede manier van confronteren? Ik vermoed dat meisjes meer ontvankelijk zijn voor dit argument. Jongens zeggen eerder: 'Ik zou mijn broer in elkaar slaan. Dat zou ik hem wel afleren'. Dan komt het te dichtbij, maar dat is misschien niet erg.

U kunt verder gaan: 'Maar als je broer doodongelukkig zou zijn als hij geen homo kan zijn... Wil je dat je broer zijn hele leven ongelukkig blijft?'

Weet je dat wie erg tegen homo's is, vaak zelf homo is?

Het is inderdaad een ervaringsgegeven dat potenrammers relatief vaak zelf homo blijken te zijn. Ze strijden tegen homo's om daarmee de (taboe)tendensen in zichzelf te bestrijden. Een politiek bekend voorbeeld is Jörg Haider in Oostenrijk, extreemrechts; fel anti homo. Na zijn dood bleek hij, tot schrik van zijn volgelingen, een verborgen homoleven te hebben geleid.

Ik denk dat u dit gegeven echter nooit als argument kan gebruiken. Uw leerlingen zouden zich beschuldigd voelen en afhaken.

3. Lastige argumenten van leerlingen.

Je kan toch al aan het lichaam zien dat een pikkie in een gaatje hoort.

Ik vind dit een lastig argument. Er is niets tegen heteroseksualiteit: de lichamen passen inderdaad prima in elkaar. Dat betekent nog niet dat álle mensen hetero moeten zijn. Vergelijk: 'Je kan met je vuist iemand in elkaar slaan maar daarom hoeft je dat niet te doen.

Je kan ook eerlijk zeggen dat je die vergelijking ook lastig vindt en dat je toch...

Dat is toch smerig, in de kont van een ander.

Ja, ik vind het ook vies klinken maar je kan de vagina ook vies vinden. En tongzoenen kan je ook onhygiënisch vinden. Als je ziek bent moet je soms een zetpil nemen, die gaat ook in je anus. In het begin is dat ook raar. Misschien is het een kwestie van wennen aan zulke dingen.

Het gaat ze alleen maar om neuken.

U: 'Dat denken mensen vaak. Maar echt, ik ken een heleboel homo's bij wie dat helemaal niet zo is. Net als bij hetero's is dat in het begin van hun relatie wel vaak zo, daarna slijt dat'.

Als iedereen homo was dan was de wereld snel uitgestorven.

U: 'Dat is zo. Maar niet iedereen hoeft en wil toch homo te zijn? Het gaat er om dat je het kunt zijn en mag zijn. Mensen mogen toch ook gewoon ongetrouwd blijven of geen kinderen willen hebben? En een priester, die krijgt toch ook geen kinderen?'

In de dierenwereld is toch ook geen homoseksualiteit?

Dat klopt niet, ook in de dierenwereld bestaat homoseksualiteit. Is dat een argument? De vergelijking kan ook averechts uitwerken: 'Ik ben geen beest'.

Ik vind dat ze vrouwelijk doen, zo overdreven.

Dat klopt maar dat is maar een klein deel van de homo's. Ik kan me voorstellen dat je je daaraan ergert. (Maar ook als je je ergert: je blijft met je handen van mensen af.)

In de Arabische wereld bestaat homoseksualiteit niet.

U: 'Dat denken veel mensen maar in elke grote Arabische stad zijn ontmoetingsplaatsen voor homo's'. U wijst op Turkse en Arabische homo verenigingen in Nederland en u kunt bijvoorbeeld zeggen dat één van de grootste popsterren in Turkije homo is.

Het is erg belangrijk wat hierbij uw ondertoon is. Bent u aan het overtuigen? Dan werkt het averechts. Dan zullen mogelijke reacties zijn: 'Dat zijn uitzonderingen' of 'Die zijn ziek.

U kan zeggen wat u wilt, ik vind het toch abnormaal.

De leerling geeft volgens mij aan dat u stoppen moet. Het wordt hem te veel, hij is overvoerd. U: 'Prima, ik stop'.

Waarom zit u ze te verdedigen, bent u zelf soms homo?

U: 'Ik verdedig ze inderdaad. Ik vind dat iedereen recht heeft op een gewoon fatsoenlijk leven. Jij hebt ook recht op een fatsoenlijk leven, zij ook'.

Ik vind bovenstaande reactie sterker dan als de docent gezegd zou hebben: 'Nee, ik ben geen homo maar als ik het was zou ik het prima vinden.'

Is meneer x homo?

U: 'Ik weet het niet' (Als ik iets van jou zou weten zou ik het ook niet aan anderen vertellen.) Als u zou zeggen: 'Vraag het hem zelf' dan gaan ze misschien naar hem toe met 'we moesten van meester y vragen of u homo bent.'

Er is hier in de klas niemand homo, dus hier mag je best op ze schelden.

U: 'Ook als er niemand in de klas is die het erg vindt: Ik wil het niet. Ik wil niet dat er zo over mensen gepraat wordt'. Of: 'Ik heb een paar homoseksuele vrienden en ik vind het verschrikkelijk dat jullie zo over hen praten'. Of: 'Ik wil ook niet dat er zo over jullie gepraat wordt.'

Ik laat op mijn arm tatoeëren dat ik tegen homo's ben

Dit kan een docent het beste negeren. Vaak is stoer imponeergedrag. Door ertegen in te gaan zet die gedachte zich sterker vast.

Hé, homo

De veelgebruikte aanspreekvorm 'Hé homo' zal voor leerlingen met een ontluikende homoseksualiteit kwetsend zijn. Het maakt hun ontwikkeling tot een gezond individu lastig. Het continue gebruik van 'Hé homo' slijpt bovendien, bij niet-homo's, een automatische afkeer van homoseksualiteit in.

Scholen doen er goed aan dit taalgebruik tegen te gaan, hoe moeilijk dit ook is. Omwille van de evenwichtigheid en de acceptatie is het waardevol om ook kankerwoorden* en etnische scheldwoorden tegen te gaan.

De grote lijn is steeds: 'Je bedoelt het misschien niet rot maar het kan kwetsend zijn'.

Je vindt dat wij achterlijk zijn omdat we een hekel hebben aan homo's.

Ik denk dat vooral hoger opgeleide Nederlanders de afkeer van homo's inderdaad 'achterlijk' vinden. Wie moeite heeft met homoseksualiteit 'is nog niet zover'. In die denkwijze zit de superioriteit van de heersende klassen. Het feit dat de hogere klassen die gedachte hebben is goed te verklaren. In de periode dat de samenleving van traditioneel naar modern veranderde is homoseksualiteit steeds meer geaccepteerd geraakt. In het moderniseringsproces van alle omringende landen is hetzelfde proces te zien. Die superioriteit kan echter een schadelijke uitwerking hebben.

Een mogelijke reactie: ik vind dat homoseksuele mensen gewoon een fatsoenlijk leven moeten kunnen hebben.

4. De kracht van metaforen.

Leerlingen veranderen soms niet van mening doordat ze een beeld in hun hoofd hebben dat de overtuiging stabiel houdt. Die metafoor geeft kracht en blokkeert een mogelijke verandering.

- *Mannen en vrouwen trekken elkaar aan, net als bij elektriciteit plus en min.*

Het is dan de kunst om tégenmetaforen te bedenken, ook al zijn die soms even onzinnig als de eerste metafoor:

-Er is wisselstroom maar er is ook gelijkstroom

-Soms krijg je juist kortsluiting als plus en min contact maken.

-Je hebt rechtshandige maar ook linkshandige mensen. Ochtend- en avondmensen. Dat is ook allebei normaal.

-Soms kan je beter met elkaar opschieten als je meer gelijk bent. Jij hebt ook vooral je vrienden uit dezelfde wijk, dezelfde etnische groep, sportgroep.

* Zie het artikel *De kankerwoorden de school uit*.

Reageer lenig op onzin metaforen:

Je kan niet tegen de natuur ingaan. Water stroomt ook altijd van boven naar beneden.

Water stroomt inderdaad altijd van boven naar beneden maar vissen zwemmen soms tegen de stroom in.

5. Uw persoonlijke overtuiging.

Het kan een leraar teveel worden. In een hectische discussie hebt u soms maar één mogelijkheid. U trekt zich terug op uw laatste bastion: wat uw eigen basis is. In een moeilijk gesprek over het adopteren van kinderen door een homopaar zou dit mijn basale argument zijn: *Ik ken een homostel en die mannen zijn ontzettend lief voor hun kinderen. Je kan zeggen wat je wil, het kan wel goed gaan... Ik begrijp eigenlijk best dat jullie daar aan twijfelen, maar ik heb die ervaring (met dat homostel) en daarom kan ik adoptie wel accepteren.* In een vechterige discussie keert u zo terug naar uw voedingsbodem.

Wat zijn uw eigen basale overtuigingen? Dat is persoonlijk.

Jullie kunnen zeggen wat jullie willen, maar...

... overal waar liefde is, is God.

... als mensen niemand kwaad doen, dan mag van mij alles.

... het gaat erom dat het wederzijds vrijwillig gebeurt.

... ik vind het een kwestie van fatsoen dat homo's ook gewoon kunnen leven.

6. Een collega's onder druk zetten om uit de kast komen?

U hoopt er misschien op dat de sympathieke leraar x en lerares y openlijk zeggen dat ze homo zijn. U zou hen zelfs onder druk kunnen zetten om uit de kast te komen. Besef dat u hen daarmee een zware taak op kwetsbare schouders legt.

Ik ben van mening dat juist hetero's zich zouden moeten inspannen voor een gelijkwaardige behandeling. Zij kunnen makkelijker de hete kooltjes uit het vuur halen. Als je zelf homo bent, ben je extra kwetsbaar.

4. Eveline van de Putte: “Roze ouderen die hebben we hier niet”

Eveline van de Putte vertelde haar verhaal zonder power point presentatie. Hieronder een artikel in het Tijdschrift voor Verpleegkundigen en Verzorgenden van vorig jaar, waarin haar boodschap duidelijk wordt verwoord. Om haar verhaal kracht bij te zetten vertoonde Eveline twee filmpjes. Het verhaal van Ans Straver-de Visser (zie www.oudkast.nl) en een impressie uit de film Transanders van Kim Bras over transgenderouderen (zie www.transanders.nl)

Al meer dan een jaar trekt schrijfster Eveline van de Putte door het land met haar boek Stormachtig Stil, levensverhalen van roze* ouderen. Inmiddels zijn er 60 zorginstellingen bezocht. Iedere keer pakt de bijeenkomst weer anders uit. Niet alleen is de opkomst heel divers, maar ook de openheid. ‘Het is nauwelijks te beseffen hoe onveilig veel roze ouderen zich nog altijd voelen.’

‘s Morgens in de wandelgangen spraken de bewoners er al over: ‘Ga je vanmiddag ook naar die seksuele voorlichting?’ ‘Zeker, het gaat over de liefde, je weet nooit wat er in de zaal zit.’ ‘Nou jij liever dan ik. Straks denken ze nog dat ik ook homo ben!’

‘Van activiteitenbegeleiders hoor ik regelmatig dat het onderwerp wisselende reacties oproept’, vertelt Eveline van de Putte. ‘Soms heb ik een groep van twaalf mensen voor me, een andere keer komen er vijftig. Ik denk dat dit grote verschil in opkomst te maken heeft met de wijze waarop activiteitenbegeleiders bewoners en cliënten werven voor de bijeenkomst. Een poster waar het woord ‘homo’ op staat schrikt af. Maar als activiteitenbegeleiders zelf makkelijk praten over dit thema, en het dus ook zonder probleem kunnen uitleggen aan bewoners en vrijwilligers waar het over gaat, hebben we een volle zaal.’

Projectprijs

Het boek Stormachtig Stil verscheen in november 2013. Sinds die tijd is er veel gebeurd. Bladen, radio en zelfs tv programma’s besteedden aandacht aan de groep roze ouderen. Samen met Roze 50+ won Eveline van de Putte een projectprijs van Stichting Vriendinnen en Vrienden van de Schorer, die de tour d’Amour mogelijk maakte.

Eveline: ‘Daar zijn we natuurlijk super trots op. Iemand zei eens heel toepasselijk: ‘Zo’n boek moet nooit meer terug in de kast!’ Met die intentie heb ik het ook geschreven: het moet gebruikt, gelezen en doorgegeven worden. Er moet over gepraat worden. En dat doen we in de Tour d’Amour volop. Dat is ook nodig, want homoseksualiteit is nog steeds een veel groter taboe dan veel mensen denken.

Vaak genoeg krijg ik de opmerking: “Het is toch allemaal goed geregeld? Homohuwelijk, Roze zaterdag, Gay Pride, wat wil je nog meer?” Maar die openheid is betrekkelijk. Je zou de zorgmanagers de kost moeten geven die nog altijd beweren dat ze geen roze ouderen kennen.’

Schrijnend verhaal

Het niet kennen van roze ouderen, de bewering dat er geen roze ouderen in het huis wonen, of dat men ‘dit probleem niet heeft’ is niet een op zichzelf staand iets. Het zijn opmerkingen die door het hele land te horen zijn. Dat is opmerkelijk als je bedenkt dat gemiddeld zo’n 6 procent van de bevolking homoseksuele gevoelens heeft.

‘Pas hoorde ik nog een schrijnend verhaal’, vertelt Eveline. ‘In een zorginstelling was een 96-jarige dame opgenomen. Ze was nooit getrouwd geweest en had geen kinderen. Ze kreeg weinig bezoek, behalve van een andere oude dame. Dat gebrek aan bezoek beschouwden de zorgverleners als een logisch gevolg van haar leeftijd en het feit dat zij geen kinderen had. Veel ouderen hebben immers nog maar weinig vrienden en familie. Pas na het overlijden van deze dame werd pijnlijk duidelijk dat “de lieve mevrouw die zo trouw kwam” niet zomaar een kennis was. Het bleek haar levenspartner, al meer dan dertig jaar!’

‘Stom, hadden die dames het maar moeten vertellen’, reageerde een zorgverlener. Maar een ander was het daar niet mee eens en zei: ‘Wat erg dat de zorg niet eens zorgvuldig heeft doorgevraagd.’

Daar zit nou precies het probleem. Deze vrouwen zijn opgegroeid in een tijd dat homoseksualiteit ‘niet bestond’ en onbespreekbaar was. Als er al iets over gezegd werd was dat per definitie negatief: het was slecht, vies, zondig, gestoord. Het is begrijpelijk dat iemand die dit jaar in jaar uit heeft moeten horen en daardoor zijn liefdesgevoelens moest verstoppen, dat ook doet in zo’n kwetsbare, zorgafhankelijke positie.

Beroepsfout

Eveline van de Putte noemt het feit dat zorgmedewerkers nooit eens gevraagd hebben of er een belangrijk persoon in haar leven was of hoe de relatie tussen haar en die lieve bezoeker in elkaar zat een beroepsfout. ‘Ze hebben alleen maar gekeken door de voor hen bekende hetero bril. Het kan ook zijn dat ze zelf bang waren dit onderwerp te bespreken. Al met al heeft zoiets grote gevolgen. De partner werd niet uitgenodigd voor het bespreken van zorgplannen of voor gezellige activiteiten zoals een kerstdiner. Het is dan ook niet verwonderlijk dat roze ouderen nog veel vaker met gevoelens van eenzaamheid en onbegrip te kampen hebben dan hun hetero leeftijdgenoten.’

Juist om mensen bewust te maken van dit soort gevolgen is de Tour d’Amour zo belangrijk. Samen met de bezoekers (bewoners, personeel, vrijwilligers, stagiaires, familie en buurtgenoten) praat Eveline van de Putte over de liefde. Zij leest voor uit het boek en probeert mensen bewust te maken van de verschillende vormen van relaties. Op deze manier wil zij een opening te vinden naar respect en tolerantie voor seksuele diversiteit en voor diversiteit in het algemeen.

De reacties van het publiek zijn heel verschillend. Ontroerend was de verontwaardigde opmerking van een 101 jarige vrouw: ‘Ik vind het al 100 jaar doodgewoon!’

Ik snap niet waar mensen moeilijk over doen.’ Een andere bezoeker zei met tranen in haar ogen: ‘Kom niet aan mijn broertje. Hij is homofiel, maar hij is mijn lieveling!’

Uitdaging

Eveline vertelt dat de reacties uit het publiek tijdens de Tour d’Amour niet altijd positief zijn. ‘Tijdens een van de middagen zat er een mevrouw op de eerste rij met haar rug naar me toe. Toen ik haar in de pauze benaderde beet ze me toe: “Als ik goed had begrepen waar het over ging, was ik nooit gekomen. Ik ben al oud, en jij moet begrijpen dat dit soort dingen in onze tijd niet bestonden. Twee mannen samen, kan voor mij gewoon niet!” Juist in dat soort opmerkingen ligt een uitdaging. Ik prees haar eerlijkheid, en nodigde haar uit om weg te gaan, als ze dat liever wilde. Maar dat deed ze niet. Haar nieuwsgierigheid was toch gewekt. Samen met de andere senioren aan haar tafel praatte ik nog even door. “En als het je eigen zoon zou zijn?” vroeg een van de dames. “Dan had ik het wel moeten accepteren”, was het bitse antwoord.’

Een oudere roze man had de moed en plein public een van zijn ervaringen te delen. ‘Al jaren zit ik op de seniorenzwemclub. De man van een van mijn medezwimmers is aan het dementeren. Op een middag zag ik hem alleen op een terrasje zitten. Dat vond ik zo sneu... Ik vroeg of ik even bij hem mocht zitten. En weet je wat hij zei? “Sodemieter op!”’

‘Onbeschrijfelijk, wat zo’n goed bedoelende man heeft moeten doorstaan’, zegt Eveline van de Putte.

Onwetendheid

De bijeenkomsten van de Tour d’Amour zijn waardevolle bijeenkomsten die verder gaan dan alleen maar verhalen vertellen over roze ouderen in de hoop dat die bijdragen aan meer begrip voor de roze buurman of buurvrouw, de roze cliënt. Dat blijkt wel uit de reacties die soms in de groep, maar vaker nog in een een-op-een gesprekje in de pauze of na afloop naar boven komen: ‘Ik ben blij dat ik gekomen ben. Nu snap ik mijn kleinzoon veel beter. Hij is ook homo, moet u weten...’

‘Mijn dochter is ook lesbisch. Bij haar zwagers hoeft ze niet meer te komen. Maar bij mij is ze welkom hoor, samen met haar vriendin. Wat de burens denken kan me niet schelen!’

‘De onwetendheid blijkt in het hele land een pijnlijke rode draad’, zegt Eveline. ‘Het is nauwelijks te beseffen hoe onveilig veel roze ouderen zich nog altijd voelen. Hoe groot hun angst is voor pesterijen wanneer ze eenmaal bekend maken hoe hun levensverhaal in elkaar zit. Groot is de schrik wanneer men hoort dat homoseksualiteit tot 1973 te boek stond als een psychiatrische afwijking.’

Een andere opvallende overeenkomst is dat er overal mensen zijn die niet durven komen uit angst zelf voor homo uitgemaakt te worden. Ook blijkt dat homoseksualiteit voor veel medewerkers nog altijd een taboe is. Eveline: ‘Er is nog veel werk te verzetten. Het is belangrijk dat iedereen zich prettig en veilig voelt in een zorginstelling. Daarom bestaat er een Roze Loper, een kwaliteitscertificaat waaruit blijkt dat een zorginstelling homovriendelijk is. Voor roze ouderen is dit certificaat belangrijk omdat ze zo weten dat ze in de instelling zichzelf kunnen zijn. Het is toch te gek voor woorden dat veel roze ouderen het gevoel hebben weer terug in de kast te moeten wanneer ze zorg nodig hebben.’

Prachtig werk

Ook dit jaar gaat de Tour d’Amour door. En daar is Eveline van de Putte erg blij mee.

‘Het is prachtig werk om te doen! Het is goed dat ik iets kan bijdragen aan het ombuigen van “onbekend maar onbemind” naar “bekend en dus beminder”. Het afgelopen jaar heb ik ruim 4500 km getoerd, met meer dan 1000 mensen gesproken en heel veel roze koeken gegeten. Maar het is niet voor niks geweest. Aan het einde van een bijeenkomst kwam een oudere dame me bedanken met de woorden: “Als ik dit allemaal eerder had geweten was ik misschien ook wel lesbisch geworden.”

Gelukkig is het nooit te laat voor de liefde!’

*Met roze ouderen bedoelen we homoseksuele, lesbische, biseksuele en transgender ouderen.

Stormachtig Stil, levensverhalen van Roze ouderen Uitgeverij Xanten ISBN 9789491446085

Wat doet Roze 50+ Nederland?

Ontmoetingsmogelijkheden met gelijkgestemden realiseren; zichtbaarheid roze 50-plussers vergroten; roze-vriendelijkheid in de zorg bevorderen; onderzoek doen naar specifieke behoeften van roze 50-plussers.

Meer informatie over de Tour d’Amour en boekingen: info@roze50plus.nl en www.roze50plus.nl. Meer informatie over de Roze Loper: www.rozezorg.nl

5. Else-Marije Boss: “Praktische tips voor LHBT-aandacht en -beleid in uw organisatie” LHBT-inclusief worden, hoe doe je dat? (publicatie van Movisie)

5 stappen voor hulp- en welzijnsorganisaties

Else-Marije Boss presenteerde een aantal praktische handreikingen om LHBT-aandacht en beleid in te voeren in de eigen organisatie. Zij vertelde onder meer dat het vaak niet nodig is om apart LHBT-beleid te formuleren maar dat het wel van belang is het te integreren in bestaand beleid en te blijven benoemen dat de organisatie ook open staat voor LHBT's. In onderstaand artikel wordt haar verhaal weergegeven. De power point die zij gebruikte is opgenomen in bijlage 3 bij dit verslag.

Lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgenders - afgekort LHBT's - lopen meer risico om in een kwetsbare positie te verkeren dan anderen. Daarom is het belangrijk om binnen de hulp- en dienstverlening oog te hebben voor verschillen in seksuele en genderdiversiteit. Maar hoe doet u dat? Movisie maakte een stappenplan voor hulp- en dienstverleningsorganisaties. Hiermee maakt u uw organisatie in 5 stappen LHBT-inclusief. U kunt deze stappen ook gebruiken om het bestaande beleid binnen de organisatie te verbeteren.

Stap 1: Breng de huidige situatie in kaart

Wat kunt u doen om als organisatie LHBT-inclusief te worden? Begin met het in beeld brengen van de huidige situatie: hoe wordt er nu met het thema LHBT omgegaan in uw organisatie? Brengen de hulp- en dienstverleners in uw organisatie weleens een casus in die gaat over LHBT's? Zijn LHBT-cliënten in beeld tijdens de teambesprekingen? Als er nauwelijks LHBT-cliënten zichtbaar zijn, kan dit betekenen dat deze cliënten uw organisatie niet weten te vinden of dat zij niet voor hun LHBT-zijn uit (durven te) komen. Het kan ook zijn dat er door de hulpverlener niet met hen over gesproken wordt. Van belang is om in kaart te brengen hoe uw organisatie omgaat met seksuele en genderdiversiteit. Dit kunt u bijvoorbeeld doen via een digitale enquête onder uw collega's of via teamgesprekken.

Randvoorwaarden voor goede LHBT-sensitieve hulp- en dienstverlening

De 5 belangrijkste randvoorwaarden voor goede LHBT-sensitieve hulp- en dienstverlening zijn, volgens Amsterdamse LHBT's en aanbieders van LHBT specifieke hulpverlening:

1. Positieve waardering LHBT-identiteiten en leefstijlen;
2. Goed weten wat er speelt in de LHBT-wereld;
3. Bekend zijn met verwijsmogelijkheden naar sociaal/culturele voorzieningen voor LHBT's;
4. Ervaring met hulpverlening aan LHBT's;
5. Geregistreerd staan bij een beroepsvereniging met een klacht/tuchtrekening.

Stap 2: Werk aan houding, kennis en vaardigheden van uw werknemers

Als een hulp- en dienstverlener zelf hetero is, kan het nuttig zijn om eens na te gaan wat het zou betekenen als hij of zij dat niet was. Het gaat om de bewustwording van wat die minderheidspositie betekent, zodat men werkt aan een professionele en onbevooroordeelde houding. Maar naast het werken aan houding gaat het ook om kennis. Bijvoorbeeld kennis over verschillen in levensstijlen, ouderschap en subculturen.

Ook gaat het om vaardigheden. Bijvoorbeeld vaardigheden om te vragen en te praten over seksuele voorkeur en genderidentiteit. Hoe doet u dat wanneer woorden als 'homo' of 'trans' taboe zijn voor de cliënt? Bijscholing kan helpen. NB: Denk bij bijscholing niet aan een driedaagse cursus, maar aan een praktisch ingedeelde dag of middag waarna de hulpverleners weten wat ze kunnen doen en waarom dit belangrijk is. Tip: Werkt uw instelling met de methodiek 'DichtErbij, wegen en overwegen in het sociaal werk'? Voor de bezitters van dit boek is via de website van de uitgeverij Coutinho een checklist te verkrijgen: 'Ondersteuning aan holebi's en transgenders'. Deze checklist is een handig hulpmiddel voor collega's die nog niet zo bekend zijn met de doelgroep of de situatie van LHBT's. Met deze checklist kunnen zij voor zichzelf nagaan of ze de goede vragen stellen.

Stap 3: Benoem LHBT expliciet in de meldcode, protocollen en convenanten

De ervaring leert dat wanneer organisaties LHBT niet specifiek noemen in een meldcode (huiselijk geweld), protocol of convenant, de medewerkers het thema in de praktijk snel over het hoofd zien. Besteedt u er wel aandacht aan, dan wordt er eerder aan gedacht én eerder naar gevraagd bij cliënten. Door LHBT op te nemen in de protocollen en convenanten die uw organisatie gebruikt in de regio en met ketenpartners, komt het LHBT-thema bij iedereen beter in het vizier. Neem LHBT bijvoorbeeld expliciet op in de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling! Waarom? Wanneer er beschreven staat hoe vaak en in welke vorm geweld in homo- en lesbische relatie voorkomt, denken hulp- en dienstverleners er waarschijnlijk eerder aan dat zij er bij een mishandelde vrouw niet zomaar vanuit moeten gaan, dat haar agressieve partner van het mannelijke geslacht is. Of wanneer een

jongen door ouders en familie wordt bedreigd vanwege een verboden relatie, wordt er misschien eerder aan gedacht dat deze relatie mogelijk met een jongen is.

Stap 4: Maak website, folders en formulieren inclusief

Soms wordt er op websites, in folders en in formulieren onbedoeld vanuit gegaan dat de cliënt zowel heteroseksueel als niet-transgender is. Check daarom als organisatie uw eigen website, folders en formulieren hierop en zorg ervoor dat deze toegankelijk worden voor iedereen ongeacht seksuele voorkeur of genderidentiteit. Bijvoorbeeld:

- Is er bij inschrijving enkel de keuze tussen het hokje man en vrouw of wordt er bij de inschrijving van een cliënt rekening mee gehouden dat iemand in transitie zou kunnen zijn?
- Wordt er in de folder over hulp bij relatieproblemen ook een voorbeeld genoemd van een koppel van gelijk geslacht?
- Kunnen ook LHBT's zich herkennen in de foto's op de website?

Stap 5: Leer de LHBT(zelf)organisaties in uw regio kennen

Hulp- en dienstverleners richten zich steeds meer op het versterken van de eigen kracht en op empowerment van hun cliënten. Het gaat om het faciliteren van een proces waarin de persoon zichzelf versterkt met behulp van het eigen netwerk. Dit is precies waar veel LHBT's behoefte aan hebben, met name als ze net 'uit de kast' zijn. Het ondersteunen van het opbouwen van een netwerk met mensen die 'in het zelfde schuitje' zitten, blijkt de gezondheid van LHBT's te bevorderen. Daarom is het belangrijk om als hulp- en dienstverleningsorganisatie de LHBT-zelforganisaties in de eigen regio te kennen. Wanneer uw organisatie dit in beeld heeft, kunt u cliënten hiernaar doorverwijzen. Het werkt ook andersom: deze zelforganisaties kunnen zo ook naar uw welzijns- of hulporganisatie doorverwijzen. Naast de zelforganisaties is het ook belangrijk om specialistische LHBT-hulporganisaties te kennen. U kunt de hulp- en dienstverleners in uw organisatie dan hiernaar door laten verwijzen.

Specialistische LHBT-hulporganisaties in Nederland

In Nederland zijn er 5 eerstelijns organisaties die gespecialiseerd zijn in het bieden van ondersteuning en hulp op het terrein van seksuele en / of genderdiversiteit:

Transvisiezorg.nl ; veilighavenamsterdam.nl; veilighavenoost.nl ;
Rotterdamverkeert.nl ; www.cochaaglanden.nl/mw.htm

6. “The Box” en vier intermezzo’s: de “wake up calls”

In de korte film van “The Box Groningen” vertellen drie jongeren - een lesbische meid, transjongen en homoseksuele jongen - over hun coming out gevoelens en hun behoefte aan een ontmoetingsplek voor LHBT-jongeren (zie <http://thebox.cocgd.nl/content/video/>)

Na deze drie stemmen uit “stad”... uit Groningen klonken er verspreid in het programma vier stemmen uit de Oldambtster LHBT gemeenschap.

In de voorbereiding van dit symposium hebben wij dát wat er in deze zogenaamde “Intermezzo’s” gezegd werd “Wake up calls” genoemd.

Donathan

Mijn naam is Don, ik ben 28 jaar en ik ben transman. Ik ben geboren in een vrouwenlichaam maar heb mij altijd man gevoeld. Mijn wake-up call is gericht aan scholen, omdat veel transen zich juist op scholen erg eenzaam of buitengesloten kunnen voelen.

In de pubertijd had ik het erg zwaar door alle lichamelijke veranderingen. Alleen de conciërge van mijn school merkte dit op. Echter werden conciërges niet betrokken bij besprekingen over leerlingen. Dus stapte de conciërge naar mijn moeder, waarna mijn moeder met mij heeft proberen te praten. Voor mij was het op dat moment echter nog te vroeg en ik heb toen vooral alles proberen te ontkennen.

Naar mijn mening zouden conciërges ook betrokken moeten worden bij de besprekingen over de leerlingen. Conciërges zien en horen heel veel. In de klas kunnen leerlingen zich anders voor doen, maar in pauzes valt het vaak wel op als iemand zich terugtrekt. Als de conciërge op mijn school aanwezig was geweest bij een bespreking over mij, dan had mijn mentor en mijn leraren ook meer geweten en had ik daar wellicht meer steun aan gehad. Of dan had ik waarschijnlijk in ieder geval ook tijdens een mentorgesprek er over kunnen praten. Mijn advies is dus ook conciërges wel te betrekken bij besprekingen over leerlingen.

Rina

Mijn "wake up call" gaat naar alle moeders, vaders, oma's en opa's, tantes, ooms, broers en zussen... eigenlijk naar iedereen hier in de zaal...

Toen ik een jaar of zeven was en een tante mij - voor de grap neem ik nu aan - vroeg of ik al een vriendje had zei ik vrij spontaan dat ik meisjes veel leuker vond. "Oh" antwoordde tante "dat wordt later wel anders..."

Door deze opmerking 'leerde' ik dat wat ik voelde voor meisjes niet hoorde en ging voor meer dan 10 jaar "de kast in".

Terwijl mijn jongere zusje keer op keer met vriendjes thuiskwam las ik boven op mijn kamer een boek en sloot mij af. Mijn ouders vonden dit allang best. Die hadden hun handen vol aan één puberende dochter en vroegen zich niet af waarom die andere zich zo rustig en bijna voorbeeldig gedroeg.

Ik hoop dat deze gebeurtenis uit mijn leven iedereen die met kinderen en jongeren - in welke hoedanigheid dan ook - te maken heeft ervan bewust maakt dat het niet vanzelfsprekend is dat jongetjes op meisjes vallen en meisjes op jongetjes... én natuurlijk hoop ik ook dat iedereen kinderen wat betreft hun seksuele voorkeur met een open, bewuste en niet van tevoren ingevulde houding tegemoet treedt.

Fenneke

In 2002 rondde ik mijn opleiding Theologie af met een scriptie, getiteld "Homoseksualiteit in Bijbels perspectief, met als subtitel "Het staat er toch". In tegenstelling tot wat veel anderen op die opleiding beweerden, kwam ik tot de conclusie dat LGBT mensen, ook als christen, mogen zijn, wie ze zijn.

Ik ben erg blij, dat ik die scriptie schreef toen mijn zoons nog klein waren. Een aantal jaren later bleken we namelijk twee (geweldige) homozoons te hebben.

Vooraf onze oudste heeft, zonder dat we het toen wisten, een hele moeilijke periode doorgemaakt, voordat hij uit de kast kwam.

Ook toen ik later als schoolpastor ging werken, merkte ik, dat veel jongeren, gelovig of niet, vaak een hele worsteling doormaken, voordat ze hun omgeving durven te vertellen, dat ze LGBT er zijn. En ik ontdekte ook, dat zowel bij leraren als bij leerlingen nog veel vooroordelen leven.

Mijn wake up call is dan ook vooral bestemd voor leraren, ouders, en mensen die betrokken zijn bij een kerkgenootschap. Ik weet zeker, dat er in jullie naaste omgeving mensen zijn, die een enorme worsteling doormaken als LHBT'er.

Houd je ogen open en laat merken, dat je er voor ze bent.

Wies

Dit gebeurde mij in 1972.

"Als ik had geweten dat je lesbisch was, dan had ik je nooit aangenomen, dat heb je bij je sollicitatie niet vertelt!"
Dat waren de woorden van de toenmalige directeur van Kip Caravans in Hoogeveen. Door deze uitspraak waren de arbeidsverhoudingen dusdanig verstoord, dat ik daarna succesvol heb gesolliciteerd, uiteraard zonder te vermelden dat ik lesbisch was!

In datzelfde Hoogeveen gebeurde in 1974 het volgende:

Mijn vriendin en ik hadden daar een mooi hoekhuis gekocht.

We dachten daar rustig te kunnen wonen, maar niets was minder waar.

Toen we op een dag thuiskwamen van ons werk, zagen we tot onze grote schrik, dat op de buitenmuur met grote letters was gekalkt: LESBISCH HUIS!

Daarna werd enkele keren de vuilnisemmer over ons terras leeg gegooid; de burens hadden natuurlijk niets gezien, hetgeen onmogelijk was. Alsof dat nog niet genoeg was, werden we regelmatig nagejouwd. en dan wil je wel door de grond zakken!

Mijn vriendin is met deze knapen gaan praten en dat heeft uiteindelijk geresulteerd in het feit, dat ze op de LTS, waar deze jongens onderwijs genoten, voorlichting heeft gegeven over homoseksualiteit.

De rust was toen weergekeerd, maar toch zijn we uit vrees voor de volgende generatie naar het naburige Zuidwolde verhuisd, waar we volledig werden geaccepteerd.

7. Evaluatie door de deelnemers

Van de ongeveer 90 bezoekers van het symposium hebben 31 personen het evaluatieformulier ingevuld. Er stonden drie vragen op het formulier.

1. Hoe vond u de samenstelling van het programma?

Iedereen heeft de eerste vraag beantwoord en de antwoorden op de eerste vraag waren unaniem positief. Woorden die gebruikt werden waren : afwisselend, uniek symposium, vernieuwend, inspirerend, verrassend, goede inhoudelijke presentaties, interessant, leerzaam.

Suggesties die bij het antwoord op de eerste vraag gegeven werden gingen over de vorm van het programma b.v. onderzoek aan het begin van het programma en niet aan het eind.

Inhoudelijk waren er twee reacties over de bijdrage van Movisie. Die gingen over de behoefte aan handvatten voor de eigen organisatie. Eén reactie wilde nog meer aandacht voor jongeren. Deze persoon ging uit van een vervolgsymposium volgend jaar!

2. Welke activiteit gaat u ontplooien komend jaar naar aanleiding van dit symposium?

Op de tweede vraag werden door 22 personen antwoord gegeven.

20 reacties geven aan in de eigen organisatie activiteiten te willen ondernemen om aandacht te geven aan de LHBT doelgroep.

Eén reactie gaat over het uitbreiden van LHBT activiteiten in de provincie. Twee jongeren geven aan een profielwerkstuk te maken over homo-acceptatie in Nederland. Negen personen geven geen antwoord of zeggen nog geen idee te hebben.

3. Wat zou de gemeente ten aanzien van het LHBT beleid voor u kunnen betekenen?

Van de 31 evaluaties hebben 20 personen een antwoord gegeven op deze vraag. De minst concrete antwoorden zijn: "heel veel". Het meeste houvast geven antwoorden zoals:

- meedenken en faciliteren
- meer openheid en niet alleen over seksuele gezondheid
- meer zichtbaarheid in de gemeente en positieve projecten
- elkaar versterken in de ontwikkeling van beleid
- naast ouderen voelen ook veel jongeren zich alleen breng dat ook onder woorden
- bewogenheid
- actief verbinden met zorginstellingen en voorlichting geven
- handvatten geven in ons zorgcentrum en scholing geven aan verzorgenden
- samenwerking maakt altijd sterker
- meer PR op de website
- werkgroep financieel ondersteunen
- één "adres" waar je evt. cliënten naar toe kunt verwijzen
- politiek stelling nemen tegen LHBT discriminatie
- het LHBT beleid aan de orde stellen door B&W bij bezoek aan maatschappelijke instellingen
- in gesprek gaan met zorginstellingen in de gemeente
- raadpleeg Movisie
- geld ten goede laten komen aan de doelgroep en niet aan commerciële partijen
- LHBT beleid agenderen
- vanuit gemeente zelf met initiatieven komen en vrijwilligers niet alles laten uitvoeren. Dus echt samenwerken.

Er werd tijdens de "interactieve pauze" druk gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bij de zgn. netwerktafels in gesprek te gaan met de vertegenwoordigers van diverse groeperingen over verschillende thema's:

- voorlichting en seksuele diversiteit
- onderwijs
- transgender
- jongeren en welzijn
- zorg

8. Enkele concluderende opmerkingen

De gemeente Oldambt nodigde 350 organisaties uit om aan het symposium deel te nemen. Uitgenodigd werden bijna alle organisaties die in de gemeentegids staan vermeld op de gebieden van onderwijs, gezondheidszorg, welzijn, jongeren, ouderen, sport, politie en brandweer, religie, politiek en media.

Het symposium telde 94 deelnemers. Hiervan behoorden ongeveer 30 mensen tot de organisatoren, sprekers, vrijwilligers of informatieverstrekende LHBT-organisaties.

Meerdere organisaties waren met meer dan één persoon vertegenwoordigd. Het komt erop neer dat 29 van de 350 uitgenodigde organisaties gevolg gaven aan de uitnodiging. Over de gehele linie waren de verschillende sectoren matig tot zwak vertegenwoordigd. De sportsector ontbrak in het geheel. Voor meer informatie over de vertegenwoordigde organisaties zie bijlage 6 (pag. 44).

Voor de geringe deelname zijn verschillende verklaringen te bedenken en gehoord, zoals dat het symposium op een doordeweekse middag plaatsvond. Wij willen hierover niet speculeren. Blijkbaar is het belang om aandacht aan LHBT binnen de eigen organisaties te besteden onvoldoende doorgedrongen.

Wanneer wij naar de zonder uitzondering positieve reacties van de deelnemers aan het symposium kijken dan is het in ieder geval een zinvol evenement geweest. De vraag om het volgend jaar opnieuw 'zoiets' te organiseren werd meermalen gesteld...

Het symposium werd door de gemeente Oldambt aangekondigd als het begin van gemeentelijk LHBT-beleid. Een belangrijke conclusie van deze symposiummiddag mag zijn dat er nog veel organisaties op alle mogelijke beleidsterreinen binnen de gemeente Oldambt bereikt en doordrongen moeten worden van het belang om aandacht aan de situatie van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT) binnen de eigen organisatie te besteden. Het was een goede start van LHBT-beleid in de gemeente Oldambt!

De organisatoren van het Symposium: Marjet Bos, Adriaan Prinse, Rina Lakwijk, Hilbert Flokstra, Sebo Bakker en Ineke Konijn.

Bijlage 1 Het Symposiumprogramma

Organisaties die informatie kunnen verschaffen:

organisatie	e-mailadres	website
Roze 50plus Oldambt	roze50plusoldambt@xs4all.nl	roze50plusoldambt.blogspot.nl
COC Groningen & Drenthe	info@cocgd.nl	www.cocgd.nl
Stichting LGBT Groningen	info@lgbtgroningen.nl	www.lgbtgroningen.nl
Gay and Lesbian Switchboard	info@switchboard.nl	www.switchboard.nl
TransgenderGroep Groningen	bea@transgendergroepgroningen.nl	www.transgendergroepgroningen.nl
The Box Groningen	jongeren@cocgd.nl	http://thebox.cocgd.nl/
Jimmy's Oldambt	rozemarijn@uptous.nl	wijzijnjimmys.nl
Roze in Blauw Noord Nederland	rozeinblauw.noord-nederland@politie.nl	www.politie.nl
Roze Rood Nederland	rozerood@brandweernederland.nl	www.brandweernederland.nl
Stichting Homoseksualiteit en Krijgsmacht	SHK_defensie@icloud.com	www.shk.nl
John Blankenstein Foundation	info@johnblankensteinfoundation.nl	www.johnblankensteinfoundation.nl
Orpheus Landelijk	info@orpheus hulpverlening.nl	www.orpheushulpverlening.nl
Discriminatie meldpunt Groningen 030 - 3498702	info@discriminatiemeldpunt.nl	www.discriminatiemeldpunt.nl
HIV Vereniging Noord Nederland	john0595@icloud.nl	www.aidsfonds.nl/hiv-vereniging

Wilt u meer weten over LHBT beleid?

Movisie is kennismeester voor overheden, belangen- en welzijnsorganisaties. Movisie verbindt kennis en praktijk en helpt gemeenten en organisaties om beleid en uitvoering tot stand te brengen. Dit doet Movisie bijvoorbeeld met de 'Toolkit Methodieken LHBT' (achtergrondinformatie, methodieken en materialen om LHBT bespreekbaar te maken). Ook geeft Movisie met het project Regenboogsteden ondersteuning aan gemeenten. Via de LHBT-emancipatie nieuwsbrief Pink Link verspreidt Movisie landelijk nieuws, lokaal beleid en nieuwe initiatieven.

Symposium

Cultuurhuis De Klinker

Spreekers:

Hans Kaldenbach is onderwijzer en leraar geweest. Hij heeft pedagogiek gestudeerd. Hij houdt zich al veertig jaar bezig met vooroordelen, immigratie en straatcultuur.

Zijn motto is:

Je kan de wind niet veranderen. Maar hoe de zeilen staan, bepaal je zelf. Die grondhouding geeft energie. Heel belangrijk is voor hem het verschil tussen 'iets begrijpen' en 'ergens begrip voor hebben'. Dat onderscheid wordt heel vaak niet gemaakt.

www.hanskaldenbach.nl

Eveline van de Putte is behalve schrijfster ook fotograaf en trainer. Veel van haar werk richt zich op mensenrechten en empowerment.

Met haar laatste boek *Stormachtig Stil*, levensverhalen van roze ouderen, reist zij sinds 2014 door het land. Met deze *Tour d'Amour* bezocht Eveline inmiddels bijna vijftig organisaties voor zorg en welzijn. Momenteel werkt zij aan een boek over transgender ouderen.

www.evelinevandeputte.com; www.empowermentfoundation.nl

Else-Marje Boss is adviseur bij Movisie op het gebied van beleid voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT), 'inclusief beleid', cliëntenparticipatie en actief burgerschap. Zij adviseert gemeenten, uitvoeringsorganisaties, en vrijwilligersorganisaties, hoe hun organisatie toegankelijk te maken voor verschillende doelgroepen en hoe zij actief burgerschap en betrokkenheid van burgers kunnen stimuleren en faciliteren.

www.movisie.nl

Programma: Symposium 'Coming Out voor jong en oud!' in Cultuurhuis De Klinker in Winschoten

Middagvoorzitter: Marjet Bos

12.30 - 13.00 uur inloop met koffie en thee

- 13.00 uur** Opening door burgemeester Pieter Smit
- 13.10 uur** Marjet Bos (Roze 50plus Oldambt) en Hilbert Flokstra (Oldambtster LHBT-jongere en politicus) over het belang van LHBT-aandacht
- 13.30 uur** Hans Kaldenbach: "De afkeer van LHBT verminderen, hoe?"
- 14.15 uur** Korte film van "The Box Groningen" over coming out gevoelens bij jongeren en de behoefte aan een ontmoetingsplek voor LHBT-jongeren
- Intermezzo:** stemmen uit de Oldambtster LHBT-gemeenschap
- 14.30 uur** **Interactieve pauze**
- 15.15 uur** Eveline van de Putte: "Roze ouderen, die hebben we hier niet!"
- Intermezzo:** stemmen uit de Oldambtster LHBT-gemeenschap
- 16.00 uur** Else-Marje Boss: "Praktische tips voor LHBT-aandacht en -beleid in uw organisatie"
- 16.30 uur** Hans Kaldenbach reflecteert op de middag
- 16.50 uur** Afsluiting door wethouder Bard Boon
- 16.55 uur** Gelegenheid tot napraten bij een hapje en een drankje

In de foyer hangen foto's van Eveline van de Putte uit haar boek *Stormachtig Stil - Levensverhalen van roze ouderen*.

Bijlage 2 Power Point Presentaties van Hans Kaldenbach (eerste gedeelte)

De afkeer van LHBTverminderen, hoe?

Hans Kaldenbach

www.hanskaldenbach.nl

Intro: iets aan elkaar verkopen

De oudste verkoopt een voorwerp aan de jongste. Probeer het serieus te doen
3'

Daarna verkoopt de jongste iets anders aan de oudste
3'

Terugblik op het verkopen:

Heeft de verkoper een voorwerp gezocht dat voor de ánder waardevol zou kunnen zijn?

Heeft de verkoper argumenten gebruikt die voor de ánder argumenten zijn?

Effectief blijven, niet verzuren:

U kunt de wind niet veranderen
Maar hoe de zeilen staan...
... bepaalt u zelf

Begrijpen ≠ begrip hebben

- **Begrijpen**, snappen, inleven
Verstand + gevoel
Noodzakelijk voor professionaliteit
- ≠ **Begrip**. Er begrip voor hebben, het goedvinden. Het ermee eens zijn
Oordeel, norm
Niét nodig voor professionaliteit

Een diepe overtuiging

- ▣ Zoek diepe (fake) overtuiging in jezelf, bijv:
 - Iedereen mag eigen leven leiden (vs rechte weg)
 - Man en vrouw zijn gelijkwaardig
 - Godsdiensten zijn gelijkwaardig
 - Ook zonder Godsgeloof kan je waardig mens zijn
- ▣ Ga bij je buurpersoon een vergelijkbaar diepe overtuiging veranderen

Opvattingen in de kernidentiteit:

Kenmerken:

- Ze zijn zijn vervlochten met andere, basale opvattingen: wat is een échte man; wat is netjes?; wat behoort?; loyaliteit, etc.

Opvattingen in de kernidentiteit:

Kenmerken:

- Ze zijn zijn vervlochten met andere, basale opvattingen: wat is een échte man; wat is netjes?; wat behoort?; loyaliteit, etc.
- Veranderingen in de kernidentiteit gaan door identificatie met 'eigen' en dan: langzaam, schoksgewijs, met terugvallen,

Opvattingen in de kernidentiteit:

Kenmerken:

- Ze zijn zijn vervlochten met andere, basale opvattingen: wat is een échte man; wat is netjes?; wat behoort?; loyaliteit, etc.
- Veranderingen in de kernidentiteit gaan door identificatie met 'eigen' en dan: langzaam, schoksgewijs, met terugvallen,
- Mensen willen wel veranderen, maar niet veranderd worden!

Dus:

- Mensen veranderen vooral door contact. Het lukt alleen als ze jou accepteren
- Stel realistische doelen : geweld tegen LHBT – haat – tolereren – waarderen
- Besef: als het dichtbij komt...terugval

Strategieën:

- **Karate:**
Meteen ertegen in gaan; vechtgesprekken; verbieden; straffen;
► mensen verharder, ja-maar gesprekken
- **Judo** (meebewegend ombuigen):
Ik snap dat je dat denkt maar homo#pedo (rust) Ik denk daar anders over
...Ik probeer je niet te veranderen, wat ik vind is...Eigen mening geven zonder dwang
► Grotere kans op verandering

Leef je in, maak een keuze:

- Je vindt het onnatuurlijk, raar, gek
- Je vindt het vies, dierlijk,
- Je vindt het immoreel, moet strafbaar zijn
- Je vindt het besmettelijk
- etc.

De ander gaat je veranderen.

Argumenten?:

- Er zijn rechtshandigen, ook linkshandigen; ochtend en avondmensen
- Je mag ze wel haten, je mag geen geweld... Ik zou ook geen geweld tegen jou...
- Ze moeten van je afblijven, tuurlijk. Jij ook van hen
- Uiteindelijk:
 - overal waar liefde is, is God
 - als het vrijwillig gebeurt...

Paard en ruiter (loskomen van een uitgangspunt)

- Zet de ruiters op de paarden
- U mag niets scheuren of vouwen
- De beide paarden moeten volledig zichtbaar zijn
- In een plat vlak

Bijlage 3 Power Point Presentatie van Else-Marije Boss

LHBT beleid in uw organisatie

Else-Marije Boss

10/14/2016

45 Regenboogsteden 2015- 2017

1. Sociale acceptatie
2. Aanpak van vooroordelen, discriminatie en geweld
3. LHBT's voelen zich gesteund, veiliger en weerbaarder

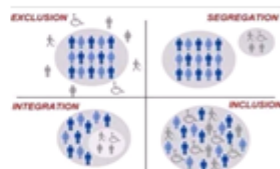

Inclusief beleid en aandacht voor LHBT

Mensen hebben op grond van hun seksuele voorkeur, beperking, afkomst, gender, religie of leeftijd vaak minder kansen om mee te doen. Zo ontstaan armoede, vervreemding, radicalisering, werkloosheid, vereenzaming en psychische problemen.

Doel voor gemeenten en organisaties: werken aan een inclusieve samenleving waarin iedereen mee kan doen en niemand wordt uitgesloten.

Waarom aandacht voor LHBT?

- Belang voor goede ondersteuning van specifieke LHBT groepen die mogelijk extra kwetsbaar zijn in specifieke situaties (ouderen, jongeren, transgenders)
- Aandacht voor veiligheid en discriminatie van LHBT's
- Kwalitatieve verbetering t.a.v. inzet op seksuele weerbaarheid en seksuele diversiteit in onderwijs

Ouderen en LHBT-gevoelens

- 88% van de ouderen is open over de eigen homoseksualiteit, de andere 12% is niet uit de kast
- slechts 54% is open naar zorgverleners over hun seksuele identiteit en genderidentiteit
- 22% van de roze ouderen voelt zich eenzaam (37% is af en toe eenzaam)
- van de ouderen boven 65 + staat 12% negatief tegenover homoseksualiteit (bij de algemene bevolking is 9% negatief)
- roze ouderen hebben vaker last van depressiviteit dan jongere:
10 tot 15 % van de 65-plussers is depressief, tegenover 6 % van de 18- tot 65-jarigen

Meer lezen? SCP rapport "55-plussers en seksuele oriëntatie"

Ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele 55-plussers

Risico's

- Met ouder worden weer onzichtbaar
- Klein sociaal netwerk, nauwelijks mantelzorg
- Ver weg van gelijkgestemden
- Vrijwilligers kunnen minder professioneel zijn
- Minder ruimte voor specifiek doelgroepenbeleid
- Meer psychische en psychosomatische klachten
- Eenzaamheid en sociaal isolement

Zorginstellingen en beleid LHBT's

Aanleiding voor belang LHBT beleid in de ouderenzorg

- Weinig aandacht en zichtbaarheid LHBT's
- Geen aandacht onder professionals en management voor seksuele diversiteit onder cliënten
- Angst voor negativiteit en discriminatie bij cliënten ("terug in de kast")

Voorbeelden aanbod met aandacht voor diversiteit

- Roze salon/ Roze café in zorginstelling
- Uitwisseling sociaal wijkteam en belangenbehartigers
- Roze dagbesteding en zorg in Amsterdam, De Rietvinck en Gaycare
- Voorstellingen en bijeenkomsten over LHBT in organisatie
- Training "Roze rimpels" voor ouderenadviseurs, ouderenwerkers
- Roze loper voor Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
- Aandacht op gemeentelijke website voor LHBT doelgroep

Jongeren

- Problemen rond coming-out
- Twijfels over genderidentiteit
- Ervaren minder steun vanuit het gezin
- Vaker te maken met pesten
- Religieuze of etnische minderheden
- Transgenders worden niet opgemerkt

De helft van de LHB jongeren denkt aan zelfmoord. 12 % heeft een poging gedaan.

Aandacht voor LHBT jongeren in Jeugdhulp

Uitkomsten Jong & Anders onderzoek (Emmen, Addink, Felten, 2014):

- Aandacht van professionals voor de seksuele voorkeur en genderidentiteit van jongeren in de jeugdwelzijnssector, de jeugdhulp en de jeugd-(L)VB sector niet vanzelfsprekend
- Professionals signaleren wel LHBT-gevoelens maar gebeurt minder vaak dan aannemelijk is op basis van cijfers
- Slechts minderheid van professionals maakt LHBT-gevoelens bespreekbaar
- Minderheid actie door bijvoorbeeld te werken aan specifieke LHBT-doelstellingen of door te verwijzen naar specialistische hulpverlening

5 stappen om LHBT inclusief te worden

Stap 1: Breng de huidige situatie in kaart

Stap 2: Werk aan houding, kennis en vaardigheden van uw werknemers

Stap 3: Benoem LHBT expliciet in de meldcode, protocollen en convenanten

Stap 4: Maak website, folders en formulieren inclusief

Stap 5: Leer de LHBT(zelf)organisaties in uw regio kennen

Bekijk je organisatie eens met een 'roze bril'

Is jouw organisatie "LHBT proof"?

- In het contact met cliënten – bejegening en formulieren/ administratie?
- Bespreekbaarheid in de eigen organisatie / medewerkers?
- Wordt er gewerkt aan een veilig klimaat binnen de organisatie?
- Hulpaanbod voor LHBT's?
- Toegankelijkheid van website & folders?
- Deskundigheidsbevordering?
- Protocollen?

Wat maakt een organisatie LHBT inclusief?

Randvoorwaarden voor goede LHBT-sensitieve hulp- en dienstverlening*

- Positieve waardering LHBT-identiteiten en leefstijlen;
- Goed weten wat er speelt in de LHBT-wereld;
- Bekend zijn met verwijsmogelijkheden naar sociaal/culturele voorzieningen voor LHBT's;
- Ervaring met hulpverlening aan LHBT's;
- Geregistreerd staan bij een beroepsvereniging met een klacht/tuchtrekking.

* volgens Amsterdamse LHBT's en aanbieders van LHBT specifieke hulpverlening

Wat maakt professionals LHBT sensitief?

10 tips voor sociaal professionals

1. Versterk in worden wie iemand is
2. Ondersteun of faciliteer ontmoeting en zelforganisatie (ken het netwerk)
3. Weet de heteronorm is dominant
4. Stel open vragen –Durf te vragen!
5. Wees respectvol in LHBT-taalgebruik
6. Ben zorgvuldig met geheimhouding
7. Stimuleer tolerante norm in de organisatie t.a.v. LHBT (zelf kun je een rolmodel hierin zijn, ook andere niet LHBT's)
8. Signaleer onverdraagzaamheid en onveilige situaties van LHBT's
9. Ken mogelijke risico's van (psychosociale) problematiek
10. Verwijs indien nodig door naar specialistische zorg

-

A group of people, including children and adults, are walking across a crosswalk painted with rainbow-colored stripes. A person on a bicycle is also visible in the foreground, riding across the crosswalk. The scene is set on a city street with white lane markings and a crosswalk.

Publicatie: 'Kijk jij al door een roze bril'

Bijlage 4 “Test uw kennis van homoseksualiteit’ (quiz en antwoorden)

LHBT-QUIZ

- 1 Hoeveel procent van de Nederlandse bevolking is homoseksueel of lesbisch?**
 - ☐ 0,2 procent
 - ☐ 6 procent
 - ☐ 14 procent
- 2 Homoseksualiteit komt voor bij:**
 - ☐ Mensen
 - ☐ Mensen en apen
 - ☐ Mensen, apen en pinguïns
 - ☐ Mensen en tal van andere diersoorten
- 3 Hoeveel homoseksuele mannen en vrouwen worden om hun seksuele voorkeur uitgescholden of in elkaar geslagen?**
 - ☐ 7 op de 1000
 - ☐ 7 op de 100
 - ☐ 7 op de 10
- 4 Een transgender is:**
 - ☐ Iemand die in het lichaam van het andere geslacht is geboren
 - ☐ Een man die graag vrouwenkleding draagt
 - ☐ Iemand die zich man noch vrouw voelt
 - ☐ Alle bovenstaande antwoorden zijn juist
- 5 De homoseksuele liefde was een bekend verschijnsel in:**
 - ☐ De oude Griekse cultuur
 - ☐ De oude Romeinse cultuur
 - ☐ De klassieke Arabische poëzie
 - ☐ Alle bovenstaande antwoorden zijn juist
- 6 Hoeveel homoseksuele en lesbische ouderen (50+) zijn er naar schatting in Nederland?**
 - ☐ Tussen 5.000 en 9.000
 - ☐ Tussen 21.000 en 54.000
 - ☐ Tussen 120.000 en 210.000
 - ☐ Tussen 250.000 en 400.000
- 7 Sinds wanneer is homoseksualiteit geen psychiatrische aandoening meer volgens het DSM (het officiële ‘handboek voor psychiaters’)?**
 - ☐ Homoseksualiteit is volgens DSM nog steeds een psychiatrische aandoening
 - ☐ Sinds 1884
 - ☐ Sinds 1973
 - ☐ Homoseksualiteit is volgens DSM nooit als psychiatrische aandoening beschreven
- 8 Wat is Roze Zaterdag?**
 - ☐ Een jaarlijks evenement om te laten zien dat homo’s en lesbo’s bestaan
 - ☐ Sinds deze dag in 1971 was homoseksualiteit niet meer strafbaar
 - ☐ In 1968 trokken Amerikaanse homo’s en lesbo’s allemaal roze kleren aan
- 9 Waar komt de term ‘roze’ ouderen vandaan?**
 - ☐ Roze is de lievelingskleur van homo’s
 - ☐ Homo’s moesten een roze driehoek dragen in de Duitse concentratiekampen
 - ☐ De eerste openlijke homoseksuele oudere op de Nederlandse tv heette Jan Rose

- 10 **Wat is de Roze Loper?**
- 0 Een vloerkleed dat uitgerold wordt wanneer een roze oudere in een woonzorginstelling gaat wonen
 - 0 Een certificaat om (woon)zorg instellingen homovriendelijker te maken
 - 0 Een verplicht keurmerk waar zorginstellingen vanuit de overheid extra financiën voor ontvangen

ANTWOORDEN LHBT-QUIZ

- 1 Naar schatting is zo'n 6 procent van de Nederlandse bevolking is homoseksueel of lesbisch. In 2010 heeft het SCP, in een representatief onderzoek onder de Nederlandse bevolking, mensen gevraagd naar welk geslacht hun seksuele voorkeur uitgaat. Hieruit bleek dat 3 procent van de mannen en 1 procent van de vrouwen zich uitsluitend tot de eigen sekse voelt aangetrokken. 6 procent van de mannen en 15 procent van de vrouwen is enigszins of evenveel op de eigen sekse gericht. Deze laatste groep, die als biseksueel getypeerd kan worden, is dus groter dan degenen van wie de seksuele voorkeur uitsluitend uitgaat naar de eigen sekse.
- 2 Homoseksualiteit komt voor bij mensen en tal van andere diersoorten. Homoseksualiteit is vastgesteld bij zo'n 1.500 diersoorten, van giraffes tot spinnen. Eén op de vijf paren koningspinguïns in dierentuinen is van hetzelfde geslacht.
- 3 7 op de 100 (7 procent) van de homoseksuele mannen en vrouwen worden om hun seksuele voorkeur uitgescholden of in elkaar geslagen.
- 4 Alle drie de antwoorden zijn juist. Transgender is een paraplu-begrip waarin de verschillen tussen man en vrouw vervagen maar ook sterker worden. De uitingvormen kunnen zich presenteren van travestieten (die zich geheel of gedeeltelijk als vrouw verkleden) via Drag Queens (die vaak over the top gaan van het vrouwelijke) naar de Transseksueel, die voor een volledige transformatie gaat. De uitingvorm kan verschillen in tijdsduur van heel kort (fetisjisme en beginnende travestie) naar langer durend (transgenderist) tot aan blijvend (transseksueel).
De innerlijke gevoelens die gepaard gaan met het niet tevreden zijn over het geboren geslacht en de aanwezige geslachtskenmerken kunnen ook een hindernis vormen die tot uitdrukking komen in verschillende presentatievormen. Kortom het begrip Transgender vormt een breed palet van iedereen die zich tussen 100% vrouw tot 100% man bevindt en vice versa.
- 5 De homoseksuele liefde was een bekend verschijnsel in zowel de oude Griekse cultuur, de oude Romeinse cultuur als de klassieke Arabische poëzie.
- 6 Er zijn naar schatting circa. 400.000 homoseksuele en lesbische ouderen (50+) in Nederland. Door de vergrijzing is deze groep snel groeiende!
- 7 Sinds 1973 is homoseksualiteit geen psychiatrische aandoening meer volgens het DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders).
- 8 Roze zaterdag is een jaarlijks terugkerend evenement om te laten zien dat homo's en lesbo's oorsprong demonstratief karakter. Homo's, lesbiennes en sympathisanten tonen dat ze trots zijn op deze levensstijl, of hun solidariteit daarmee tot uiting brengen.
- 9 De term 'roze' ouderen komt van de roze driehoek die homo's moesten dragen in de Duitse concentratiekampen tijdens de Tweede wereldoorlog. Na de oorlog heeft de homobeweging de driehoek tot geuzentekens gemaakt.
- 10 De Roze loper is een certificaat om (woon)zorginstellingen homovriendelijk(er) te maken .

Bijlage 5 Overzicht van de persaandacht met linken naar de interviews

Radio Westerwolde:

Interview met Marjet Bos van Roze 50plus Oldambt over het belang voor aandacht aan Internationale Coming Outdag op 11 oktober en de activiteiten daaromtrent in de gemeente Oldambt <https://soundcloud.com/user-14396182/radio-westerwolde-interview-met-marjet-bos-van-roze-50plus-oldambt>

Radio Havenstad FM:

Interview met Marjet Bos van Roze 50plus Oldambt over het belang voor aandacht aan Internationale Coming Outdag op 11 oktober en de activiteiten daaromtrent in de gemeente Oldambt <https://soundcloud.com/user-14396182/marjet-bos>

Radio Noord:

Interview met Marjet Bos van Roze 50plus Oldambt over het regenboogzebrapad <https://soundcloud.com/user-14396182/gesprek-met-marjet-bos-van-roze-50plus-oldambt>

RTVNoord:

Reportage van de aanleg van het regenboogzebrapad aan de Mr. D.U. Stikkerlaan in Winschoten <https://www.facebook.com/100009445884216/videos/1730365840621595/>

RTVLOGO:

Impressies van de Roze Actie op 8 oktober 2016 (ter aankondiging van het regenboogzebrapad) en van het Symposium “Coming out voor jong en oud!” 11 oktober 2016 in Cultuurhuis De Klinker <https://www.youtube.com/watch?v=8DqGUyxlw6s>

Portret van Fenneke Groenbroek van de werkgroep Voorlichting van Roze 50plus Oldambt <https://www.youtube.com/watch?v=3hgcxTsoyh0>

Bijlage 6 Deelname door de uitgenodigde organisaties naar werkterrein

De gemeente Oldambt nodigde 350 organisatie via de mail uit om aan het symposium deel te nemen. Men kon zich via een link met aanmeldformulier opgeven voor deelname. Aangezien de aanmeldingen zeer traag binnenkwamen zijn organisaties ook nog eens telefonisch benaderd.

Uitgenodigd werden bijna alle organisaties die in de gemeentegids staan vermeld op de gebieden van onderwijs, gezondheidszorg, welzijn, jongeren, ouderen, sport, politie en brandweer, religie, politiek en media.

Het symposium telde 94 deelnemers. Hiervan behoorden ongeveer 30 mensen tot de organisatoren, sprekers, vrijwilligers of informatieverstrekende LHBT- organisaties (te denken valt hier aan het COC Groningen&Drenthe, TransgenderGroep Groningen).

Aangezien organisaties met meer dan één persoon aan het symposium deelnamen kunnen we niet concluderen dat 64 van de 350 uitgenodigde organisaties vertegenwoordigd waren.

Onze analyse van de herkomst van de deelnemers levert het volgende beeld op (niet van iedereen is bekend welke sector men vertegenwoordigd).

Gezondheidszorg: 20 deelnemers (waarvan 10 medewerkers van de regionale Buurtzorg, 3 van de genderpoli Jonx/Lentis, 2 van verzorgingshuis Blanckenborg, 1 van de GGD, OZG, GGD/Sense, pedagoog en de directeur/bestuurder van Oosterlengte was er bij de opening gedurende 15 min.)

Welzijn en jongerenwerk: 15 (waarvan manager van het Oude ambt, 3 jongerenwerkers, 2 van Dorpsbelang, 2 Jimmy's Oldambt, 2 van Meldpunt Discriminatie, 1 van HOA, NOVO, DrostEffect, Manna22, Amnesty en Talent Dagbesteding)

Politiek: 5 deelnemers (3 van de VCP, 1 van de Christen Unie en 1 van Oldambt Aktief)

Ouderen: 4 deelnemers (allen van de Oldambster Senioren Vereniging)

Gemeentelijke ambtenarij: 3 deelnemers (2 ambtenaren Oldambt en 1 Bellingwedde)

Politie en Brandweer: 3 deelnemers (2 van Roze in Blauw en de clustercommandant Brandweer Oldambt)

Onderwijs : 2 deelnemers (afdelingsdirecteur Dollard College en leerling)

Religie: 2 deelnemers (pastoor van de H. Norbertusparochie en de voorganger bij de Immanuel kerk)

Media: 2 aanwezigen (1 van Westerwolde Actueel en 1 van RTVLOGO)

Sport: geen deelnemers.